

**WANDELEN LANGS
HOOFDKWARTIEREN
EN STRAND**

Duitse militair achter een telefooncentrale op Voorne.

Stützpunktgruppe Voorne vormde de zuidelijke flank van de belangrijke Festung Hoek van Holland, de toegangspoort tot de havens van Rotterdam. In de duinen rond het eiland werden infanteriestellingen en geschutsbatterijen gebouwd om een geallieerde aanval vanaf zee af te slaan.

Tijdens het grote bunker-sloopprogramma in de jaren 60 verdwenen bijna alle bunkers langs het strand, op één na. Het is een flinke wandeling, maar je ziet dan wel de enige bunker in Nederland die zichtbaar in zee ligt.

De wandeling voert eerst door een compagniehoofdkwartier waar bunkers als molshopen verborgen liggen onder de bomen. Daarna passeer je de enorme radarstelling Biber en loop je het strand op. Hier kun je kiezen om een heel stuk verder te lopen naar de 'Groene Punt', waar een geschutsbunker in het zeewater ligt. Vooral bij eb is deze heel goed te zien.

Terug loop je door het uitgestrekte natuurgebied langs 'het Breede Water', waar veel aalscholvers leven.

Je kunt ook de kortere route volgen, waarbij je eerder het Voornes Duin ingaat. In beide gevallen kom je aan het eind van de route langs het grootste hoofdkwartier op Voorne; die van de Duitse eilandcommandant en zijn staf. Op deze veilige locatie achter de duinen werd een landhuis gevorderd voor de officieren en verzezen op het naastgelegen terrein een tiental grote bunkers. Dit bunkercomplex is na de oorlog op verschillende manier hergebruikt en kent een bijzondere geschiedenis.

De wandeling begint bij de parkeerplaats Bezoekerscentrum Tenellaplas, Duinstraat 12a, Rockanje. Aan de parkeerplaats is ook een restaurant gelegen. Met de rug naar de ingang van het bezoekerscentrum ga je het wandelpad op naar links. Waar het parallel gelegen fietspad van het wandelpad scheidt, neem je het fietspad naar rechts. Volg het fietspad ruim een kilometer. Het slingert door het duin en heeft enkele afslagen naar links of rechts, negeer deze. Bij een kleine parkeerplaats bij de driesprong Duinzoom/ F.H.G. van Itersonlaan zie je aan de rechterkant van de weg een vierkant bouwwerk.

1 BAKSTEEN OF BETON?

Dit is een bunker met betonnen muren van twee meter dik. Rondom het beton was een mantel van bakstenen aangebracht en met een (inmiddels afgebroken) zadeldak en opgeschilderde ramen hield het in de oorlog de schijn op als woning. Het was een goede camouflage voor een telefoonschakelstation van het zogenaamde Festungkabelnetz. De Duitsers legden diep onder de grond een eigen telefoonkabelnet aan dat minder kwetsbaar was voor bombardementen en sabotage dan het civiele Nederlandse telefoonnet.

Ga bij de parkeerplaats LA het duingebied in (C. Sipkesslag). Na het wildrooster zie je rechts al snel twee duinvennetjes die in de zomer soms droogvallen.

2 SMALSPOOR

Vanaf deze locatie legden de Duitsers een smalspoor aan richting de zee en de Tenellaplas om alle grind, kiezels en bouwmaterialen naar verschillende moeilijk te bereiken bouwplaatsen in de duinen te transporteren. Naast het bunkercomplex

Bunkerbouwers naast een locomotief op het smalspoor bij het bunkercomplex Heesterhof. Hier vond de overslag plaats van bouwmaterialen en splitste het smalspoortracé in twee routes dieper de duinen in.

Heesterhof (zie 4) lag een overslag- en rangeerterrein met een enkel spoor dat aansloot op de tramrails richting het dorp tot aan Rotterdam. Dit terrein is nu nog herkenbaar aan de twee ondiepe duinplassen.

Neem de eerste afslag links, tegenover de duinvennetjes. Je ziet een gedenkbordje aan je linkerhand.

3 EXECUTIE

Vanaf het najaar van 1944 werd de oorlog ook op Nederlandse bodem uitgevochten. De geallieerden rukten op in Zeeland en Brabant en de situatie op Voorne werd grimmiger. Op 11 oktober 1944 werd de evangelist Leendert Van der Meer hier in een bunker opgesloten op verdenking van verzetsactiviteiten. Hij weigerde namen van medestanders te geven. Na twee dagen opsluiting werd hij ter plekke geëxecuteerd waarbij meerdere inwoners uit Oostvoorne verplicht moesten toekijken. Kort na de bevrijding is op de Algemene Begraafplaats in Oostvoorne voor hem een gedenkmuur opgericht.

Loop 100 meter RD tussen de heuveltjes door.

Een militair kijkt uit over het Groene strand met destijds nog water en strekdammetjes in zee. Links een geschutsbunker. Nu zie je rietvelden en het Oostvoornse Meer.

Mitrailleurbunker overwoekerd door de natuur.

4 BULTEN

Onder de zandbulten links en rechts gaan manschappen- en munitiebunkers schuil. Ze hoorden tot een Duits compagniehoofdkwartier waar ook een infanteriereserve was ondergebracht. Het complex werd in de volksmond Heesterhof genoemd, naar de heesters die hier destijds groeiden. De omgeving is nu bosachtig dankzij de Oostenrijkse dennen die op advies van natuurbeschermer Cees Sipkes na de oorlog zijn geplant om de betonnen bouwwerken te maskeren. De bomen wortelen niet diep en zijn daarom geschikt om het op de bunkers gegooide zand vast te houden. Kenmerkend voor deze stelling zijn de lange verbindingsgangen gemaakt van betonnen ringen, die oorspronkelijk voor riolering waren bedoeld. Ze beschermden de militairen tegen bomscherven en kogels terwijl ze naar hun schutterspositie renden. Een bijzonder bouwwerk is de wc-bunker met zeven zitplaatsen en muren van één meter dik beton. Ook de beerput onder de houten deksels was van beton, zodat het schone duinwater in de omgeving niet vervuild raakte. In de herfst van 1944 werd door tewerkgestelde landarbeiders uit de regio met de hand een tankgracht rondom het complex gegraven. Een ondiepe geul in het sprokkelhout is daarvan het vage restant.

Waar de bunkerbulten ophouden maak je rechtsomkeert en loop je terug naar de duinvennetjes. Sla LA het betonpad op. Op het kruispunt RD. Na 50 meter staat op enige afstand aan je rechterhand een klein informatiebord waarachter een hazenpaadje je naar een bunker met geschutsbedding brengt.

De bedding voor het luchtdoelkanon anno 2024.

5 VLEGVELD

Op het dak van deze bunker voor manschappen en munitie stond een licht luchtdoelkanon in een betonnen bedding. Je staat in de zuidwestelijke hoek van een groot radarcomplex genaamd 'Biber', waarbinnen tientallen bunkers zijn gebouwd. Het gevechtsleidingcentrum was in de grootste ervan gehuisvest. Tegenwoordig is dit een museum (zie route 8). Vanaf het punt waar je nu staat overzie je het voormalige vliegveldje van Oostvoorne. Tot 1940 werd hier op beperkte schaal met sportvliegtuigjes gevlogen. De directeur van de Van Nelle fabriek in Rotterdam woonde in Rockanje en vertrok vanaf hier naar zijn werk. De Duitsers maakten geen gebruik van het vliegveld omdat het te klein was voor jachtvliegtuigen.

Vervolg het betonpad dat na een paar honderd meter overgaat in klinkers. Dit zijn de oorspronkelijke klinkers uit de jaren dertig van de toenmalige Vliegveldweg. Aan het einde bij de Strandweg LA. Pas op, je loopt hier op een fietspad! Je ziet het torentje van Restaurant Aan Zee dat als uitkijkpunt de moeite waard is om te beklimmen. Je loopt over de parkeerplaats naar het strand. RD tot je over een kilometer LA het duin weer in kan (A.J. Bootpad).

6 TETRAËDER

In de oorlog zag het strand er heel anders uit. Aan de rand van de duinen stonden veel bunkers van infanteriestellingen en een forse geschutsbatterij. Eind jaren 60 zijn alle bouwwerken gesloopt als gevolg van de Deltawet. Ze vormden zwakke schakels in de zeewaterkerende werking van de duinenrij. Ook stonden er in de vloedlijn

Tetraëder op het strand van Oostvoorne.

honderden betonnen versperringen. Deze zogenoemde Tetraëder bestonden uit zes palen die tezamen een driehoek vormden waar geallieerde landingsboten op moesten stuk varen. De palen werden gefabriceerd bij de Tenellapas.

VOOR DE FANATIEKE WANDELAARS

Vanaf hier is het nog ongeveer 3 kilometer over het strand lopen richting de 'Punt van Voorne' waar een bunker in zee ligt. Je moet dezelfde afstand teruglopen wil je de route erna vervolgen.

7 GROENE BUNKERS

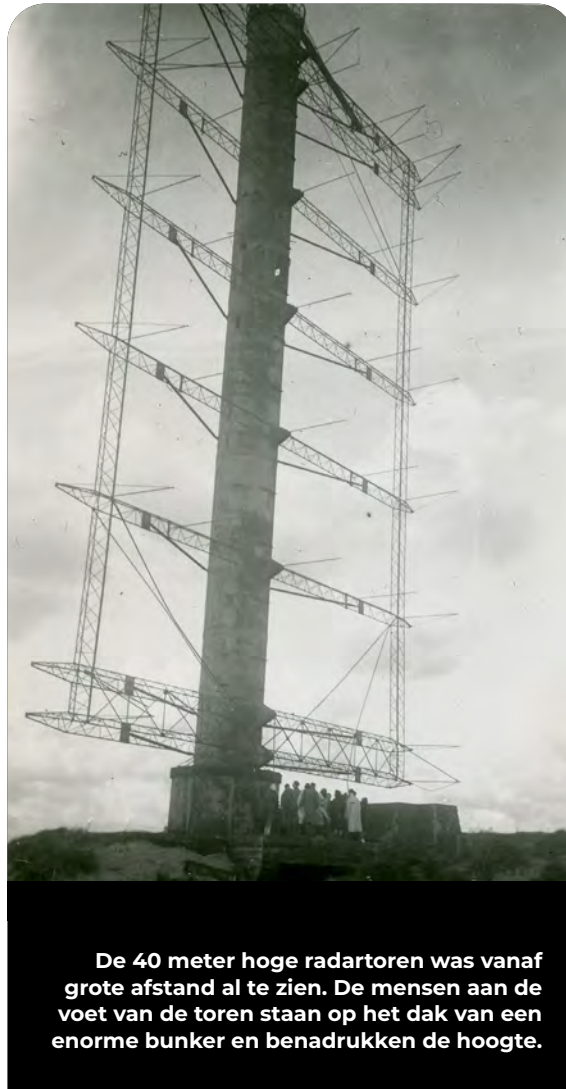
Nabij de Punt worden met iedere stap de bunkers in het water beter zichtbaar. Eens stond hier in de duinen een infanteriestelling, maar al in 1948 was door afkalving van het duin de kustlijn ruim 200 meter teruggetrokken en waren twee bunkers in het water beland. Vooral met laagtij zijn de restanten goed zichtbaar. Het is de enige plek in Nederland waar een geschutsbunker begroeid met algen zich bij laag water laat zien.

Groene bunker in zee met aalscholvers.

Na het hek rechts aanhouden. Na een paar honderd meter op de driesprong RD. Op dit punt lag rechts een radarstelling.

De 40 meter hoge radartoren was vanaf grote afstand al te zien. De mensen aan de voet van de toren staan op het dak van een enorme bunker en benadrukken de hoogte.

8 WASSER-MANNSTELLING

De zogenoemde Wassermannstelling van de Luftwaffe was van verre al te zien door de ruim 40 meter hoge radarmast. Het gevaarte trok na de oorlog wandelaars aan. Sommige waaghalzen durfden via het antenneraster naar boven te klimmen voor het fenomenale uitzicht. Dit vertier was van korte duur want de radarmast werd al snel in stukken gezaagd vanwege het staal. Dat leverde tijdens de wederopbouw veel geld op. Tegenwoordig zijn alle bunkers van dit destijds geheimzinnige en afgelegen radarcomplex ondergewerkt onder het duinzand.

Na 600 meter ben je aan het einde van het pad. Ga door het hek en loop RD tot aan de weg (Duinstraat). Links ligt het duinmeertje Tenellaplas.

9 TENELLAPLAS

Het afgraven van dit gebied begon al in 1943. De Duitsers gebruikten het duinzand voor het camoufleren van de bunkers en voor de fabricage van betonpalen in de hier gevestigde bouwplaats. De palen werden door paarden naar het strand getrokken,

waar er honderden Tetraëder van werden gemaakt (zie punt 6). De Tenellaplas dankt zijn naam aan het plantje *Anagallis Tenella*. De Nederlandse naam is Teer Guichelheil. Het plantje was een van de eerste soorten die op de oever van de plas groeiden, nadat die in 1949 verder werd afgegraven. Het plantje is te zien in de Heemtuin naast het bezoekerscentrum van het Zuid-Hollandse Landschap. Je komt hier ook aan het einde van de wandeling.

Ga op de Duinstraat RA. Al snel maakt de weg een bocht naar links en gaat de naam Duinstraat over in Windgatseweg. Na het passeren van enkele huizen zie je links een houten toegangshek tot duingebied 'Heveringen'. Hier ga je straks LA, maar eerst nog even RD.

10 TOBRUK

In de paardenbak naast het hek ligt een Tobruk; een kleine betonnen bunker voor twee militairen die van hieruit met een mitrailleur konden schieten. Er zijn duizenden van dit soort bunkertjes in de Atlantikwall. Ze zijn gebouwd naar een Italiaans model en vernoemd naar de plaats Tobruk in Libië waar ze voor het eerst zijn aangetroffen. Erachter ligt een grote manschappenbunker.

De Tenellaplas is ontstaan door zandwinning voor betonbouw.

11 COMMANDOVOERING

Aan de rechterkant van de weg valt een glimp te zien van een landhuis en 200 meter verderop zijn aan de linkerkant van de weg ook bunkers te zien. Dit was het bataljonshoofdkwartier dat bij een geallieerde invasie het gevecht op Voorne zou coördineren. Er waren een grote verbunkerde commandopost, telefooncentrale en hospitaal. De voormalige keuken/kantine langs de weg staat direct op het maaiveld zodat je goed kunt zien hoe hoog het gebouw is.

Het fraaie landhuis op Landgoed Olaertsduyn was gevorderd en huisvestte de staf van het infanteriebataljon op het eiland. Van hieruit zwaaide de Duitse Inselkommandant de scepter over Voorne. Bij dreigend gevaar verplaatsten de officieren vanuit het landhuis in allerijl hun werkzaamheden naar de bunkers. Vanaf eind 1943 was hier een bataljon Wolga-Tartaren gelegerd. De mannen hadden zich aan het Oostfront overgegeven aan de Duitsers en hadden vervolgens noodgedwongen dienst genomen in de Wehrmacht. Op die manier ontsnapten ze aan de onmenselijke omstandigheden in het krijgsgevangenenkamp.

Loop terug naar het hek en ga het duingebied Heveringen in. Na de kleine waterpoel aan je linkerhand ga je LA. Hou vervolgens op splitsingen links aan. Je komt weer terug op de Duinstraat. RA naar het startpunt met de Tenellaplas en het bezoekerscentrum. Achter het restaurant ligt het openluchtmuseum De Duinhuisjes. Hier is te zien hoe het leven was in een duinboerderijtje in de 19e eeuw.

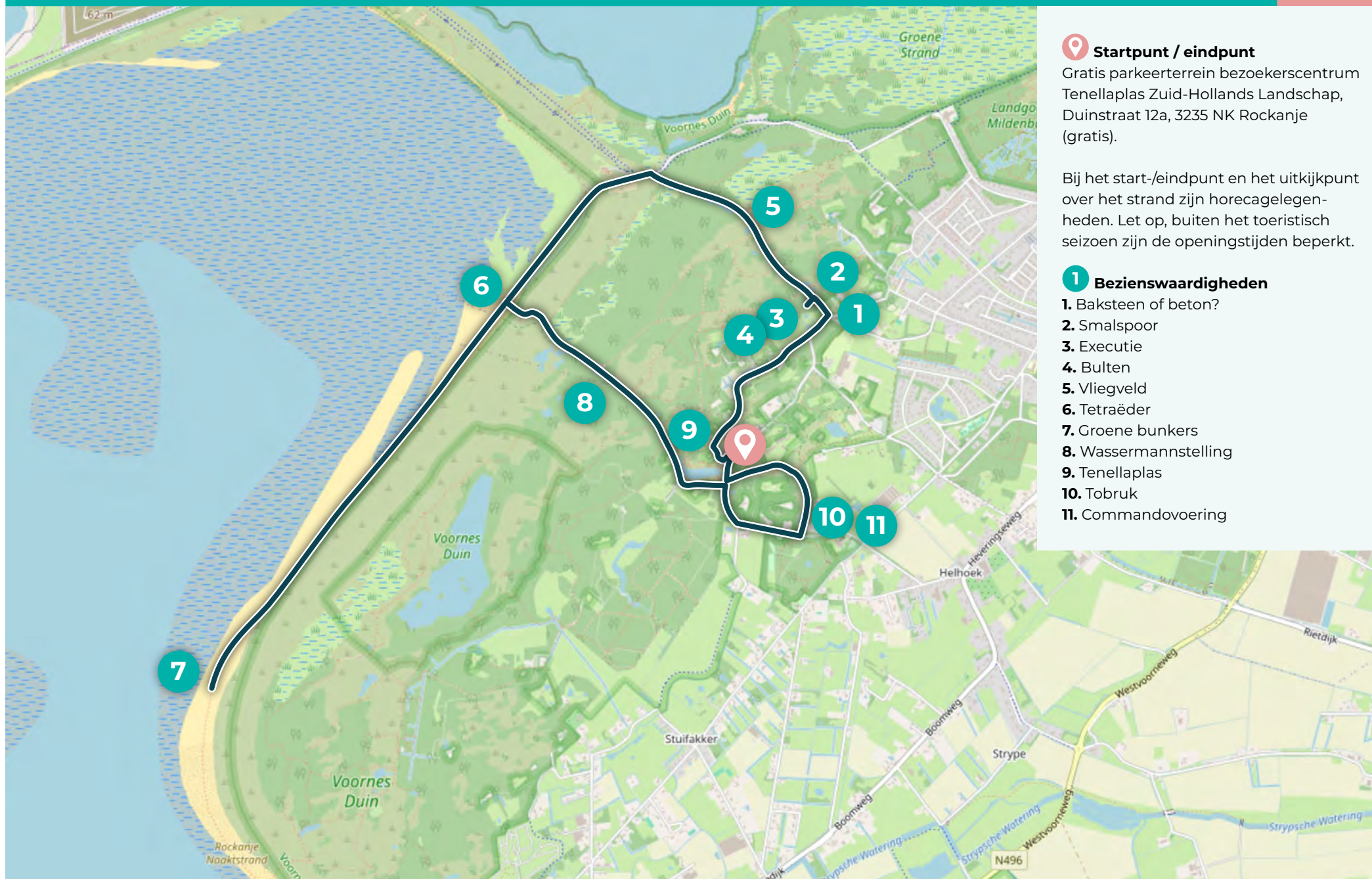
Wolga-Tartaren in de oorlog op het Landgoed Olearstduyn tijdens een gebedsdienst.

Duitse militair voor de ingang van een manschappenbunker in het hoofdkwartier. De was hangt te drogen in de loopgraaf en enkele soldaten liggen boven op de bunker te zonnen. Het dikke dak is goed zichtbaar evenals de grasplaggen die ter camouflage op de bunkers werden gelegd.

Een manschappenbunker in het hoofdkwartier die na de oorlog een tijdlang in gebruik is geweest als paardenstal.

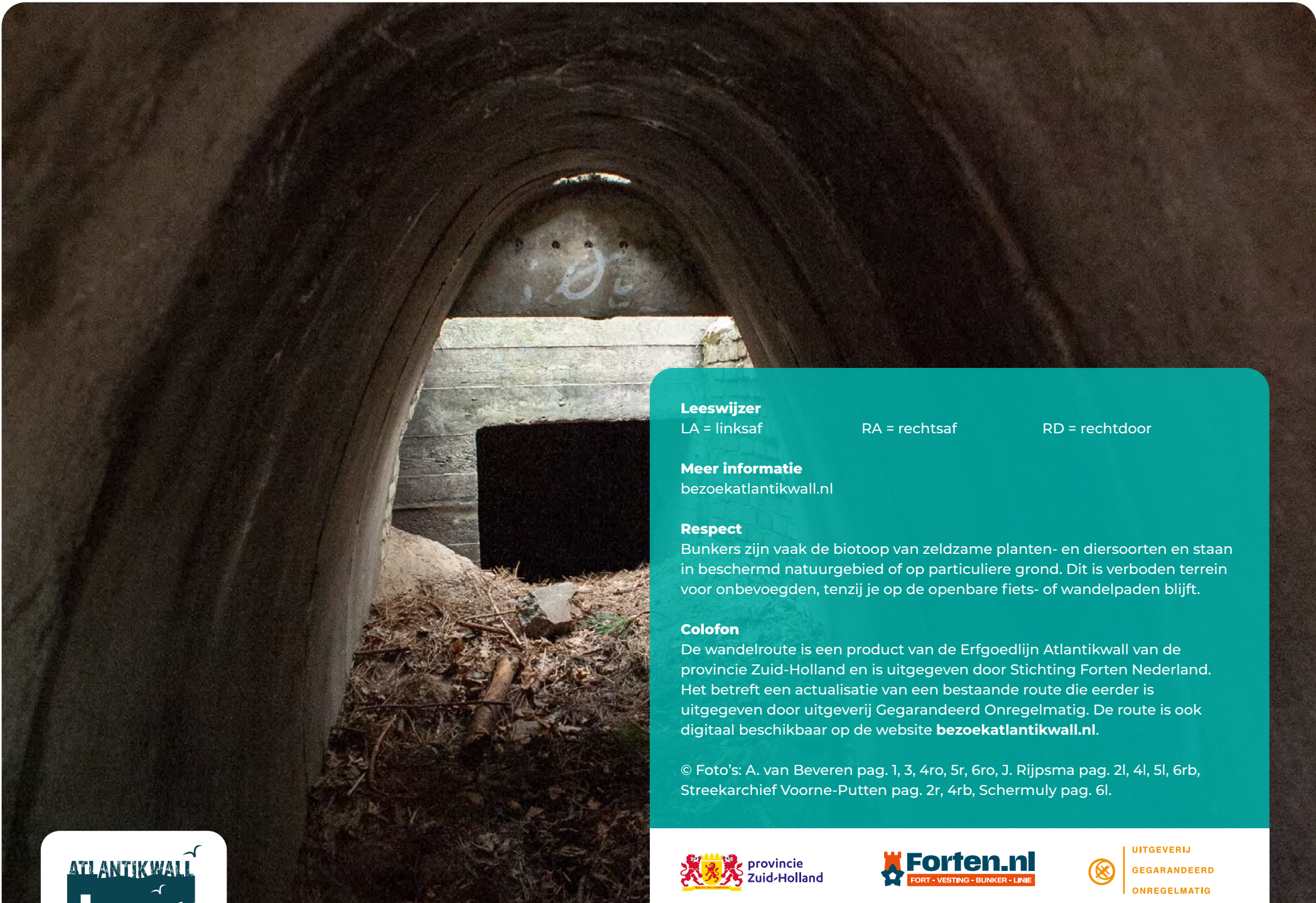
Startpunt / eindpunt

Gratis parkeerterrein bezoekerscentrum Tenellaplas Zuid-Hollands Landschap, Duinstraat 12a, 3235 NK Rockanje (gratis).

Bij het start-/eindpunt en het uitkijkpunt over het strand zijn horecagelegenheden. Let op, buiten het toeristisch seizoen zijn de openingstijden beperkt.

1 Bezienswaardigheden

1. Baksteen of beton?
2. Smalspoor
3. Executie
4. Bulten
5. Vliegveld
6. Tetraëder
7. Groene bunkers
8. Wassermannstelling
9. Tenellaplas
10. Tobruk
11. Commandovoering

Leeswijzer

LA = linksaf

RA = rechtsaf

RD = rechtdoor

Meer informatie

bezoekatlantikwall.nl

Respect

Bunkers zijn vaak de biotoop van zeldzame planten- en diersoorten en staan in beschermd natuurgebied of op particuliere grond. Dit is verboden terrein voor onbevoegden, tenzij je op de openbare fiets- of wandelpaden blijft.

Colofon

De wandelroute is een product van de Erfgoedlijn Atlantikwall van de provincie Zuid-Holland en is uitgegeven door Stichting Forten Nederland. Het betreft een actualisatie van een bestaande route die eerder is uitgegeven door uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig. De route is ook digitaal beschikbaar op de website bezoekatlantikwall.nl.

© Foto's: A. van Beveren pag. 1, 3, 4ro, 5r, 6ro, J. Rijpsma pag. 2l, 4l, 5l, 6rb, Streekarchief Voorne-Putten pag. 2r, 4rb, Schermuly pag. 6l.